

DESCRIPCIONS DE LA FESTA EN DIFERENTS CONTEXTOS POLÍTICS

Marta Bellido i Mariné

Aquest article pretén contrastar característiques de la festa major de Molins de Rei a començament del segle XX, durant el període franquista i en la democràcia.

1900-1939:

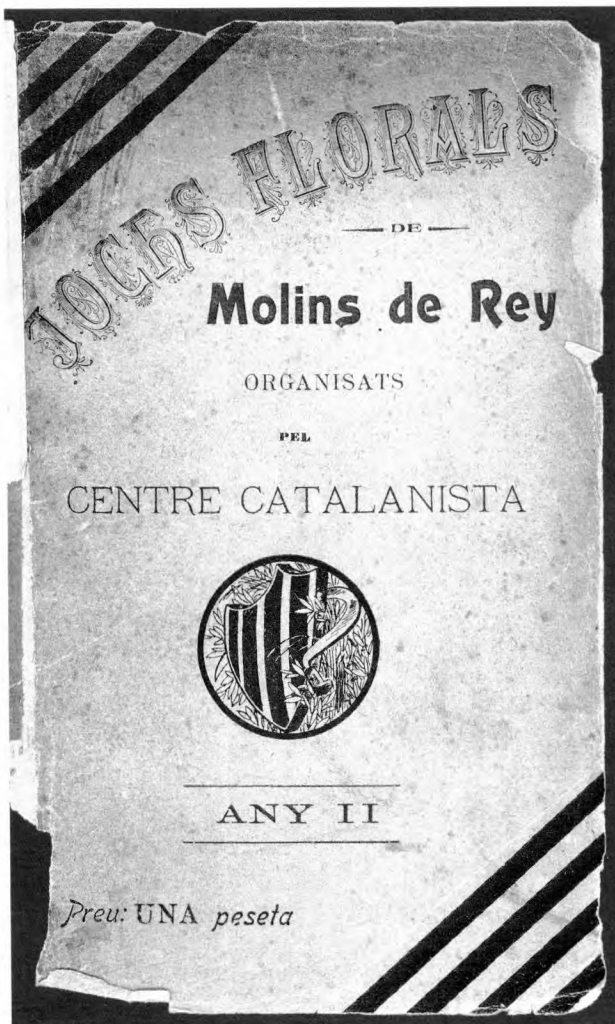
El llibre *Molins de Rei: Vida Social i Política (1868-1936)*¹ ens ajuda a fer-nos una idea de quines eren les entitats implicades en la preparació de la festa aquells anys i a entendre la seva naturalesa. Observant la vida política de principi del segle XX, apreciem que les diferències ideològiques i socials entre els grups que tenen el poder i els opositors no sols es fan evidents en l'àmbit polític, sinó que es traslladen a l'àmbit cultural. Exemple d'això són les entitats que funden, cadascú per la seva banda, els regionalistes i els radicals.

El regionalisme s'inicia a finals del XIX i, cap al 1905, s'hi afegirà una generació que representa interessos més liberals, no tan conservadors. El 1907 es crea una entitat nova, el Centre Catalanista, fruit de la fusió del Casino Recreatiu (conservador) i l'Associació Catalanista (liberal). El regionalisme té una base social integrada bàsicament per propietaris, i si bé s'hi uneixen els republicans federals (petits propietaris, comerciants i artesans), les eleccions de 1905, a Molins de Rei, les guanyen els republicans radicals. El regionalisme té un interès cultural per difondre el catalanisme. L'Associació Catalanista, abans d'unir-se al Casino, presenta un programa de la festa major de 1906 que inclou un concurs de Jocs Florals, la presentació de

l'Orfeó, dirigit per Sebastià Mestres, i sardanes i balls populars a la plaça; l'himne dels Segadors acompanya la senyera de l'Associació Catalanista. Aquest programa surt publicat a la revista *Enllà*, òrgan de premsa regionalista. Es posa de manifest que hi ha més preocupació per difondre la llengua i la literatura catalanes, amb l'organització d'uns jocs florals, i menys atenció a altres manifestacions

El regionalisme té un interès cultural per difondre el catalanisme.

folklòriques que també es duen a terme. Com diu a la capçalera, *Enllà* és una revista *político-literària* i la seva concepció nacionalista s'expressa amb afirmacions com aquesta: *Aspirem a l'autonomia com a organització política d'ordre interior in-*

Portada del llibre *Jocs Florals de Molins de Rei*, 1907.

DOSSIER

La festa

DESCRIPCIONS DE LA FESTA EN DIFERENTS CONTEXTOS POLÍTICS

Marta Bellido i Mariné

dispensable a Catalunya. El 1907, amb motiu d'una altra edició dels Jocs Florals, Enllà comenta la manca de resposta del govern radical a la invitació del Centre Catalanista per presidir honoràriament el concurs

vitats pròpiament folklòriques, com l'actuació d'un esbart dansaire. Apareix la sarsuela com a element estrella de la programació quan no és necessari reivindicar políticament la catalanitat dels espectacles². Quan

Museu Municipal

Estudi d'Art Dramàtica, 1931.

literari. Aquest govern no dona suport explícit a cap de les edicions dels *Jocs Florals* (1906-1907). El programa del Centre Catalanista segueix la mateixa línia que l'esmentada Associació Catalanista: jocs florals, sardanes, teatre, balls de societat, orfeó.

Mentre no ocupen el poder, els regionalistes organitzen força manifestacions culturals catalanes: recitals de música catalana, xerrades sobre les tradicions amb mítings polítics,... Però aquesta activitat minva un cop aconseguida la majoria. El catalanisme es converteix en un valor polític, reivindicat també en l'àmbit cultural. La formació d'un govern dominat pels republicans radicals no fomenta el catalanisme en les activitats recreatives per diferenciar-se dels seus opositors. És interessant percebre que aquest valor pot ser manipulat o transformat segons convingui i es pot barrejar sense miraments amb un gènere tan castellà com la sarsuela. En la revista *Camins* de l'any 30 trobem un exemple clar de presència compartida de la sarsuela, amb acti-

els regionalistes assumeixen el poder (1913-1923) es fomenta el catalanisme de les institucions, declarant el català llengua oficial de l'Admi-

El programa del Centre Catalanista segueix la mateixa línia que l'esmentada Associació Catalanista: jocs florals, sardanes, teatre, balls de societat, orfeó.

nistració, es crea una comissió de festes per revifar la vida local i s'edita la revista *Festa*, de caràcter literari. *Enllà*, que havia estat la seva predecessora, havia tingut un caràcter més polític, potser per la necessitat de disposar d'una eina de difusió mentre no es va disposar de majoria al govern. *Festa* tornarà a convocar uns jocs florals l'any 1915.

L'any 1920 neix el Foment, una entitat que agrupa diverses associacions, entre les quals hi ha el Centre Catalanista, i que no exclou la participació dels adscrits a altres partits polítics no regionalistes però amb

DOSSIER

La festa

DESCRIPCIONS DE LA FESTA EN DIFERENTS CONTEXTOS POLÍTICS

Marta Bellido i Mariné

simpaties catalanistes. Els propietaris hi són representats. Josep Anton Carbonell explica que el Foment sorgeix com a resposta a la creació, l'any 1915, de la Federació Obrera que disposa d'una secció cultural i d'esbarjo, va organitzar una secció de teatre en temps de Primo de Rivera i el 1924 instal·là un cinematògraf.

El Foment organitza proves esportives, té una secció excursionista i una penya ciclista i agafa fama amb el teatre, formant la companyia Estudi d'Art Dramàtica (1927), per a la qual s'organitzen certàmens perquè el públic seleccioni l'obra que vol veure representada. En el número d'octubre de l'any 30 de la revista del Foment podem llegir quins eren els elements característics de les festes aleshores (teatre, sarsueles, balls de gala, òpera), però també s'hi evidencia que la dictadura de Primo de Rivera era a les acaballes, per l'exteriorització de signes catalanistes com una traca formant l'escut barrat i la interpreta-

Quan els regionalistes assumeixen el poder (1913-1923) es fomenta el catalanisme de les institucions, declarant el català llengua oficial de l'Administració, es crea una comissió de festes per revifar la vida local i s'edita la revista *Festa*, de caràcter literari.

ció de la Santa Espina. Després de la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930) les entitats fan servir les manifestacions culturals, les conferències, per exemple, com a forma de participació en la vida pública i de conscienciació política; això, tant a la Federació com al Foment. Però l'activitat propagandística s'anirà diluint i el cinema o el teatre aniran tenint més poder de convocatòria.

Període franquista (1939-1979)

Després de la guerra civil (1936-1939) i atesa la repressió de què va

ser objecte la llengua catalana a l'època franquista, en els programes festius no s'hi troben activitats que promoguin l'ús de la llengua, com ho eren els jocs florals que havia convocat anys enrere l'Associació Catalanista.

La Joventut Catòlica i el Foment mantenen llurs programes d'activitats. A la revista *Llobregat* (1947-1948), òrgan de premsa del règim que inclou aquests programes, veiem

Després de la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930) les entitats fan servir les manifestacions culturals, les conferències, per exemple, com a forma de participació en la vida pública i de conscienciació política.

que totes dues associacions ofereixen espectacles teatrals. S'hi esmenta la representació d'alguna obra catalana, *A l'abast de la mà*, *El Pubill* (Estudi d'Art Dramàtica), *Julieta, filla única* (Joventut). Isidre Julià ens diu en el seu llibre *Estudi d'Art Dramàtica* que³ les representacions havien de ser en castellà fins que l'any 1946, una censura menys estricta va permetre que es representés en català. El setembre de 1947, a la Joventut, també es van fer representacions de teatre espanyol: *El gran teatro del mundo*, *La vida es sueño*, *La Hidalga del Vallés*. Isidre Julià esmenta la celebració l'any 1951 d'uns jocs florals amb motiu dels 25 anys de fundació de la companyia, en què, tret dels poemes presentats a concurs, la resta d'obres i discursos van ser en castellà.

El règim franquista va manipular determinat tipus de material simbòlico-festiu per al seu interès. Les autoritats franquistes van apropiarse dels actes festius per lluir més els seus esdeveniments polítics. Un exemple el presenta Alejandro Barber en *La utilització política de la història d'Alcoi durant el franquisme*⁴. El que dedueixo d'aquest article és que

DOSSIER

la festa de moros i cristians commemorant la victòria dels cristians i representant el dualisme enemics-vencedors, suposava una forma d'identificar els vencedors (antigament

que possibilités una manipulació.

Però la interpretació que fa la revista *Llobregat dels nans* de la cultura popular catalana és una altra interpretació d'aquest dualisme que veiem a la festa de moros-cristians. *Pueden ser representaciones alegóricas de musulmanes ridiculizados por sus sentimientos anticristianos o representaciones de la humildad de los cristianos.*

JUVENTUD CATOLICA
EN EL 75 ANIVERSARIO DE SU FUNDACION
MOLINS DE REY

Fiesta Mayor DE S. MIGUEL ARCANGEL

Días 29 y 30 de Septiembre
y 1, 2 y 3 de Octubre

1954

Hallándose la Sala de Fiestas en periodo de obras, para su total reforma y embellecimiento, los festejos del presente programa, tendrán lugar, Dios mediante, en la Pista de la Entidad; no obstante, y para el caso de mal tiempo, se habilitaría aquella, al fin de que puedan celebrarse.

Programa de Festa Major, Joventut Catòlica 1954.

els cristians amb l'ajut de Sant Jordi) amb les tropes triomfadores i Franco i situar i identificar el bàndol enemic amb Stalin (antigament els moros amb el cap Al Azraq). Aquesta nova interpretació condicionada pel present dels fets històrics i mífics que donaren origen a les festes d'Alcoi, portaren les autoritat franquistes a apropiarse dels actes festius per donar més esplendor als seus esdeveniments polítics. Per això organitzaren desfilades de moros i cristians, fora del calendari tradicional, com l'organització del dia de la Victòria els dies 18-19 de maig. En altres poblacions l'entrada de tropes guanyadores no va coincidir amb cap festa

Cal tenir en compte l'observació de Jaume Botey⁵ en el seu article *Continuidad y ruptura en el cruce de culturas*. Aquest autor explica que a causa de la força immigratòria entre el 1955 i el 1975, es va utilitzar la llengua i la cultura de l'immigrant en els aspectes de tradició i de folklore. El propòsit era dividir la comunitat catalana, amb l'alimentació de la cultura del nouvingut. Els immigrants van reaccionar en funció dels interessos de classe, cantants folkloristes, locutors de radio... que es van prestar al joc per aprofitar les oportunitats d'influència política i econòmica que el règim els oferia. D'altres, una gran majoria treballadors de classe baixa, incorporats al proletariat industrial i víctimes de la precarietat en l'habitatge o a la feina, identificats amb problemàtiques de classe amb d'altres catalans nadius, no es van prestar al joc. Resumint, el que va afavorir l'adhesió al foment de la cultura andalusa van ser en part

Després de la guerra civil (1936-1939) i atesa la repressió de què va ser objecte la llengua catalana a l'època franquista, en els programes festius no s'hi troben activitats que promoguin l'ús de la llengua.

interessos socials i econòmics. Aquest foment de l'andalusisme queda reflectit en alguns programes de festa major d'aquests anys.

Democràcia

Amb la democràcia com diu Salvador Montell a *La Tradició i la Festa*:⁶ *la festa surt al carrer, es socialitza. Encara que els principals símbols de catalanitat, com la cançó, el teatre independent, els esbarts i les corals apareixen en públic en petits locals després de molt anys, es recuperen els actes que demanen una participació més directa dels ciutadans. Es multipliquen les colles de diables, es posen de moda els castellers, la dan-*

A causa de la força immigratòria entre el 1955 i el 1975, es va utilitzar la llengua i la cultura de l'immigrant en els aspectes de tradició i de folklore.

sa catalana s'apropa al públic, però no gràcies als esbarts sinó a la recuperació d'instruments populars com la gralla o el sac de gemecs, que succeeixen la cobla. Fins el teatre surt el carrer. Els castellers coneixen la seva màxima expansió en zones industrials, en nuclis de marcat caràcter popular. El Baix Llobregat és una de les comarques amb un major index d'industrialització⁷ i consegüentment d'immigració. A Molins de Rei, la colla castellera neix tard, el quinze de novembre de 2001 es fa una reunió per presentar la colla i escollir-ne la junta tècnica. El febrer de 2002 fa la primera actuació amb castellers de la vila de Gràcia. La colla es diuen Matossers. L'acompanyament dels castellers -els grallers- és el resultat de la unió de dues colles de grallers independents que s'apleguen per a l'actuació dels castellers. És l'actuació conjunta dels Grallers de Molins de Rei i els Grallers dels Gegants. Els Grallers de Molins de Rei neixen el 1986 i els dels Gegants, el 1990. Segons explica el cap de colla dels Grallers de Molins de Rei, Àngel Beumala, ells actuen a la cavalcada de Reis, la festa dels Tres Tombs, diumenge de Carnaval (acompanyant l'esbart dansaire el dissabte al matí, quan surt el Ca-

mell) i per Sant Joan. La colla dels Grallers dels Gegants, juntament amb la colla dels Grallers de Molins, acompanyen els gegants en la cercavila. Segons m'explica el cap de colla dels gegants, Sergi Ruiz, la colla gegantera es va formar cap al 1985 amb una trobada de gegants procedents de diferents municipis. El 1963 ja s'havia fet una trobada, però de la custòdia dels gegants se n'encarregava l'Ajuntament i la carta convidant a la trobada s'adreçava als ajuntaments.

Les poblacions del Baix Llobregat, explica Salvador Montell⁸, *tenen una gran capacitat per absorbir components culturals i tradicionals externs, perquè han estat en contacte constantment amb altres formes culturals. L'extensió de centres andalusos, gallecs, extremenys, són elements que amb el pas del temps els són propis, sigui flamenc o rumba, i demostren aquesta afirmació.*

A Molins de Rei trobem la Casa d'Andalusia i el Centre Regional de Múrcia. El president de la Casa d'An-

Actuació de Castellers a la Plaça de la Vila de Molins de Rei.

DOSSIER

La festa

Actuació de diables per la Festa Major.

alusia ens explica que, per la festa major, un dia el dediquen a activitats de folklore andalús (cançons andaluses, cant flamenc, rumbes) i que una part la finança l'Ajuntament i l'altra part l'entitat. *Amb els diables, —presència d'elements demoníacs combinats amb pirotècnia— originaris del Penedès i el Camp de Tarragona succeeix el mateix. La comarca organitza correfocs i adapten al seu gust el que en principi copiaven de les poblacions on els diables feia dècades que eren tradició*⁹. A Molins de Rei, la colla de diables neix com un projecte del grup de joves de l'espai l'Agrup. La setmana de la Joventut de 1989 fan la seva primera aparició. També realitzen espectacles pirotècnics i cercaviles d'animació, però l'activitat principal són els correfocs. Segons que explica Àngel Beumala —cap de colla dels grallers de Molins— els primers diables obrien pas al camell.

Cap colla de diables del Baix Llobregat representa autes sacramentals, obre les processons del Corpus o és irònic amb les institucions i la ciutat". El vestuari difereix del tradicional, les espadenyes per substituir-les per sabates esportives, s'incorporen màscares i altres pintures de guerra... Se substitueix el que

*és tradicional pel que és espectacular*¹⁰. L'autor conclou l'article dient que diables, balls regionals, trabucaires, castellers, el Rocío,... no entenen de llengües ni d'ideologies polítiques i s'han estès quan han deixat de ser símbols nacionals, sentimentals o diferencials, per convertir-se en festa i entreteniment. En la gravació del programa Tarasca, titulat *Crònica d'una vila*, es parla de la primera festa major democràtica a Molins de Rei i del primer pregó d'aquesta etapa que va fer referència al camell. La seva aparició va ser per la festa major, encara que li pertocava

Podríem dir que la festa es manipula segons els interessos d'una classe determinada.

sortir per carnestoltes. A la gent li va ser més fàcil conèixer-lo per Sant Miquel, perquè sortia més al carrer, i integrar-lo després al carnestoltes.

El procés de recuperació que arrenca arran del restabliment de les llibertats democràtiques va mutiplicar la creació de noves associacions culturals, que abans ja existien, però que no disposaven de mecanismes de participació interna i que, generalment, no estaven registrades. (...)

DOSSIER

La festa

DESCRIPCIONS DE LA FESTA EN DIFERENTS CONTEXTOS POLÍTICS

Marta Bellido i Mariné

Per fer créixer aquestes activitats, per incrementar el nombre de participants, per democratitzar i garantir la seva existència (...) calia el suport col·lectiu i econòmic que només es podia realitzar amb l'aportació econòmica de les noves les administracions¹¹. Calia la creació d'un espai públic que fes possible la seva legitimació (és a dir, estatuts, organigrama i mecanismes de decisió i intervenció).

Conclusió

Podríem dir que la festa es manipula segons els interessos d'una classe determinada. Abans del període franquista, el catalanisme dels *regionalistes* que és més nacionalista, que no pas folklorista, es reflecteix en el tipus d'activitats que organitzen (sobretot en els jocs florals). Les activitats folklòriques, com les sardanes o les actuacions d'un esbart, es combinen amb balls de saló o gala (més selectes, de caràcter no popular, que reflecteixen la posició social benestant dels organitzadors). Durant el període franquista, observem que la pretensió de crear un règim autoritari fa inadmissible la pluralitat ideològica; això repercuteix en la festa, perquè s'intenta uniformitzar amb el predomini d'elements folklòrics andalusos, tot aprofitant el període fort de la immigració que comença a mitjan dècada dels 50. La presentació d'elements populars, com poden ser els gegants, s'associa amb la presència d'autoritats, la qual cosa els dona aire de solemnitat, sense integrar-los en un context festiu (acompanyen les autoritats a l'ofici, a la processó eucarística, també en festes patriòtiques assenyalades). En cròniques de l'any 58, es fa referència als gegants passejant pels carrers principals amb orquestres contractades pel municipi. Caldria veure, quin aspecte extern pren aquest seguici. També es manté la religiositat catalana (devoció per la *Moreneta*, romeria a Montserrat, com es veu a la crònica d'octubre de 1957). El règim necessita una legiti-

mació moral, que cercarà en el poder eclesiàstic.

Amb la democràcia, com hem esmentat abans, les festes adopten formes diferents, però no hem d'oblidar que la festa és igualment manipulable. En el renaixement de cultures catalanes o immigrades hi ha interessos polítics, electorals. Una política és considerar el folklore català com un folklore diferent i contraposat a l'andalús, com un cos fix on no és possible el mestissatge, però se subvencionen les festes andaluses per ampliar el nombre de votants. Una altra visió és fomentar el folklore andalus, de la manera que sigui, encara que prengui un caràcter espanyolista; fomentant a qualsevol preu el sentiment de nostàlgia també es poden obtenir molts votants.

Notes

1 Carbonell, Jaume, *Molins de Rei: Vida Social i Política (1868-1936)*, Publicacions Abadia de Montserrat, Barcelona, 1991.

2 Carbonell, Jaume *Molins de Rei: Vida Social i Política (1868-1936)*, Publicacions Abadia de Montserrat, Barcelona, 1991, p. 382.

3 Julià, Isidre, *Estudi d'Art Dramàtica: 50 anys de teatre, Foment Cultural i Artístic*, Associació Amics del Museu, Molins de Rei, 1995.

4 Barber Miró, Alejandro, *La utilització política de la història d'Alcoi durant el franquisme*. Actas del IV Encuentro de investigadores del franquismo. València. 17 - 19 de novembre de 1999.

5 Botey Jaume, *Continuidad y ruptura en el cruce de culturas*, Sumaris Afers Internacionals, nº36.

6 Montell Puigarnau Salvador i Montell Garcia, Salvador, *La tradicion y la fiesta, La Factoria*, núm. 2. p.3.

7 Ibidem.

8 Ibidem p.3

9 Ibidem p.4

10 Ibidem p.4

11 Ibidem

Bibliografia:

Cinta de vídeo "Crònica d'una vila" (cap. 56) del programa de TV3 *Tarasca*.